

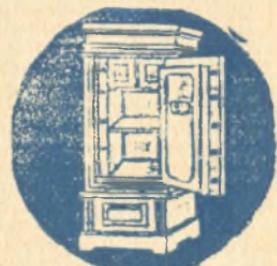

M. D. Djuric fuit
1905.

Ruyjana

Veliki izbor

Umjerene cijene

Solidna roba

Američki i uredski namještaj

**Blagajne i kasete
sigurne proti vatri i provali.**

**Pisaće strojeve
raznih sustava uz jamstvo dobavlja**

NOTTER I DRUG

ILICA 21.

ZAGREB TELEFON 9-27.

HRVATSKA HIMNA

A. MIHANOVIĆA
J. RUNJANINA

IZDAO I UREDIO KLUB HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA U OSIJEKU
I SVEČANOSNI ODBOR ZA PODIZANJE SPOMEN-PLOČA
ZASLUŽNIM HRVATIMA I DRUGIM SLAVENIMA
U VINKOVCIМА

Antun pl. Mihanović-Petropoljski rodio se 1796. u Zagrebu, a umro je 1861. u Klanjcu u Hrvatskom Zagorju Hrvatsku himnu spjevao je pod naslovom „Hrvatska Domovina“ i stampao u 10. broju „Danicze Horvatze, Slavonzke y Dalmalinzke“ (Techaj I, Dana 14. Szuszcza 1835.)

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

871311626

SVEUČILIŠTE
IOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

Broj inventara: 360 432

Signatura: 871311626

DANICE

Horvatka, Slavonika y Dalmatinzka.

Tehaj I.

Dana 14. Szushicza 1835.

Br. 10.

Počesak je vočkret dala
Sivar velikej sreći matu.
Velike i dube sivari
Sivar maljatu vočkret skvar.
Vlugevid.

HORVATSKA DOMOVINA.

Lépa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave dědovino,
Da bi vazda čestna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravná
Mila, kuda si planina!

Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga persa, blage noći,
Toplo lěto, toplo dělo,
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni udi; —
To je naša domovina!

Ženju serpi, mašu kose,
Děd se žuri, snope broji,
Škrpilip vozi, brašno nose,
Snaški preduć mašo doji:

Pase matu, rog se čuje,
Oj, oj zvenči, oj, u tmine,
K ognju star i mlad šetuje; —
Evo t.-naške domovine!

Luč iz mrača dalko sijá,
Po veseloj livadiči,
Pěšme glasno brég odbijsa,
Ljubni poje k tamburici:

Kole vode, živo kole,
I ve herdu, i v dolini,
Pisbu mladji eve okolo; —
Mi smo, pobre, v domovini!

Magla, što li, Unu skriva?
Ni ē to matu jak turboni?
Tko je moja smert naziva?
U slobodni, u su robni?

„Rat je, bratjo, rat junaci,
Pušku kvataj, setiće pesni,
Sednaj konjče, hajdi petjaci,
Slava budi, gđi su naši!“

Buci bura, magla proje, —
Puca zora, truma neli, —
Tuga noće, radoš dođe, —
Zdravo slobost, — dušman leži!

Vegeći so, ūčna mati,
Padajući su veli sinji,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljude ūčavci domovini!

Teci, Sava hitra, tecí
Iviči, Dunaj silu gubi,
Ljudi su sumiš, svetu reci
Da svog' doma Horvat ljubi.

Dok mu ejive sunee gaje,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mertve grob akrije,
Dok mu živo serdec bije!

Sl...nd...

Deseti broj Gajeve „Danice“ sa hrvatskom himnom. Ovaj faksimil izrađen je po originalu tri puta umanjen.

Rungana

*Vlastoručni potpis dobili smo dobrotom Milana Okovića, uvoditelja vodovodac
i limara u Petrinji.*

JOSIP RUNJANIN-KUZMIČANIN

Ishitrilac napjeva hrvatskih pjesama.

Znademo iz povijesti pa i iz praktičkoga života, da se kadikad zbivaju u dva razna naroda posvema slični dogodišaji, ma da im nije bio povod jedan te isti, niti da je jedan narod drugi oponašao. Takva dva slučaja zbilja su se na glazbenom polju, sa postankom melodija dviju pjesama, u Francuza i Hrvata. Godine 1792. dne 20. travnja navijesti Francuska rat Austriji. Ova činjenica uzbudi ženijskoga časnika od dvadeset i dvije godine Josipa Rouget de l' Isla, koji je tada bio u Strasburgu u posadi, da spjeva pjesmu, koja bi imala usplamtititi francusku vojsku. U kući maira Strassburškoga Dietricha, izvrsnoga francuskoga rodoljuba, spjevalo je mladi časnik u noći 20 travnja god. 1792. pjesmu, kojoj kojoj je nadjenuo naslov „Le chant de guerre de l'armée du Rhin“, te ishitri na nju ujedno i napjev. Rouget nije bio učen glazbenik, ali je umio ponješto glasovirati, po kajdama pjevati i melodiju svoju sam ukajdio.

Za nekoliko dana pjevala je sjeverna francuska vojska tu popijevku s velikim oduševljenjem uz pratnju vojničke svirke. Došavši ta vojska mjeseca srpnja u Pariz pjevala je tu popijevsku, a Parižani bili su od nje do skrajnosti ushićeni, no ne znajući od koga i od kuda potječe, nazvali su ju, pošto su ju dobrovoljci marseljski pjevali, Marseljskom himnom ili na kratko Marseljezom, koje ime nosi ta popijevka jošte i danas. Kakva je čudesa ta himna stvorila, ne treba da potanko iznesemo, dosta će biti ako spomenemo, da je njemački glasoviti pjesnik Klopstock Rougetu rekao, kad ga je ovaj god. 1797. posjetio u Hamburgu: „Vi ste strahovit čovjek:

vašom ste popijevkom usmrtili pedeset hiljada vrlih Nijemaca!

Uoatoč tome ostao je Rouget od svojih zemljaka neopažen, te je živio u zabiti, a narod malo da ga nije zaboravio. Istom god. 1830., kada mu je već bilo 70 godina, sjetiše ga se Francuzi, te ga počeše u velike slaviti. Umro je 20. lipnja god. 1836. Glede melodije marseleze valja istaknuti, da se je Rouget — i hitrujući napjev za svoju pjesmu — ugledao u „Credo“ jedne mise bečkoga komponiste Holtzmaņa, koju su misu u Strassburgu kadikad izvadali. U ostalom Rouget nije počinio kradu, uzevši Holtzmanovu melodiju, kakva je bila, već je upotrijebio samo nekoliko fraza, koje su mu nehotice od te melodije u glavi ostale. No ako je i naći u melodiji marseleze prizvuka spomenutog „Creda“, to je Rouget sve prizvuke tako prilagodio glazbenoj tradiciji francuskoga puka i stvorio takovu čistu francusku melodiju, da porijetlo, njezino samozauvredstavljanje upamtitи može.

Nešto slična kao sa francuskom »marselezem« dogodilo se je i sa hrvatskom pjesmom Antuna Mihanovića »Hrvatska domovina« („Lijepa naša domovino“), koja je našla uglazbioce u c. kr. krajiškom kadetu Josipu Runjaninu. I ovaj nije bio vještiji glazbi od Rougeta, ali je mjesto glasovira umio udarati u kitaru i u cindru (Zither), te pjevati po kajdama. Mladoga i vatrenoga našega rodoljuba Runjanina uzniјela je Mihanovićeva pjesma tako, da je kušao za nju ishitriti napjev, pošto se nije našao ni jedan od tadašnjih glazbotvoraca, koji bi tu pjesmu uglazbio bio, premda je ona još god. 1835. ugledala svjetlo u »Danici« (u br. 10. od 14. veljače). Runjanin misleći, da je prvi uvjet za narod težeći za slobodom, ljubiti i užveličavati otadžbinu, u kojoj si se rodio i u kojoj obitavaš, ishitrio je za pjesmu „Lijepa naša domovino“ napjev godine 1846. u Glini, gdje je tada u svojstvu carskoga kadeta u posadi bio. Pogledom na sadržaj pjesme, koja uči diviti se toj hrvatskoj domovini i ljubiti ju, melodija je te pjesme više kujputka i ushitna nego li rateborna ili buntovnička, kako je to marseleza. Pa kako se Rouget oslonio pri ishitrenju napjeva na

melodiju ujemačku, tako i naš Runjanin na melodiju talijansku. Melodija, koja je Runjaninu pri ishitrenju napjeva „Lijepa naše domovine“ u ušima zujila, potječe iz trećeg čina Donizettijeve opere »Lucia di Lammermoor“, gdje ju pjeva tenor Edgardo i bariton Enrico u dvopjevu. Naša melodija u ostalom nije plagijat, već je slobodno prerađena i pohrvaćena kako je ona za marseljezu pofrancežena.

Runjanin je doduše svoju melodiju sam ukajdio, ali mi nemamo žalibozne njegove ukajbe, već samo onu, koju je Vatroslav Lichtenegger (b vš koralista i učitelj pjevanja u glazbenom zavodu i u preparandiji) napisao godine 1861. po predaji. No slavni naš pjesnik i gorljivi hrvatski patriota pukovnik Iwan vitez Trnski, koji je tada skupa s Runjaninom u Glini službovao, uvjeravao me je, da je Lichtenegger Runjaninovu melodiju,ako ne posvema točno ukajdio, to ipak prilično onako, kako su ju tada u Glini pjevali uz pratnju kitare, u koju se je Runjanin dobro razumio *

Iz svega toga vdim, da je napjev na francusku pjesmu »Allons, en fans de la patrie« i napjev za hrvatsku pjesmu »Lijepa naša domovino« ishitrio patriotički vojnik, da nije ni Rouget ni Runjanin bio učeni konponista, da je jednomu i drugomu dala povod tuda popijevka i da je jedan i drugi tuđu melodiju preradio po glazbenoj tradiciji svojega naroda; a napokon, da se francuski narod isto tako dugo nije brinuo za ishitrioca svoje himne, kako hrvatski narod za svojega.

Što se u objema popijevkama ne sudara jest to, da je tekst i napjev francuske himne ishitrilja jedna osoba, tekst hrvatske himne pak da je spjevao dugi čovjek; nadalje, da naša himna ne izazivlje narod na očajnu borbu i na mržnju drugoga naroda kako marseljeza, već da uči ljubiti lijepu našu domovinu. U smislu prave himne, to jest hvalopjeva, daleko je marseljeza

* Isto to tvrdi i braće našega Josipa Runjanina, Dr. Runjanin u listu od 26. kolovoza god. 1893. upravljenom na me: »Moguće, da je melodija, kojom je on (Josip) pjevao pjesmu »Lijepa naša domovino« imala u njekoliko čega različitoga od današnje melodije, meni ipak, ako i laiku i muzici, čini se, da je njegova melodija bila istovjetna, kako se ona i danas pjeva.«

od himne, ali i naša popijevka nije u onom smislu himna, kojom se uzveličava vladareva osoba koje zemle, ali je zato ipak prava himna, jer slavi otadžbinu.

U naravi stvari leži, da ustaška popijevka mora imati u tekstu i u melodiji krepkih, vatreñih, neodljivih fraza; osobna himna, da je religiozna i puna strahopočitanja, narodna himna pako da je jednostavna, dostojanstvena i ponosita.

Sudbina obiju himna ne sudara se još u tome, što je mar seljeza prodrla za kratko vrijeme u sve slojeve francuskoga društva sviju krajeva, i što su ju Francuzi proglašili narodnom himnom, dok je popijevka „Lijepa naša domovino“ trebala gotovo pedeset godina, dok je prodrla u sve naše krajeve i dok je bila prihvaćena za hrvatsku narodnu himnu. Zašto je tomu tako dugo trebalo, vrijedno je da se znade. Kako su mi pripovjedali vjerodostojni svjedoci Runjaninova doba, doprla je popijevka »Lijepa naša domovino« još godine 1846 u Zagrebu, no naši njemački glazbenici nikako nisu htjeli nju uobičajiti, još manje pak upotrebljavati narodnom himnom, jer da nije komponovana u stilu koralmu, svaka pak himna (oni su dakako uvijek mislili samo na lojalne himne) treba da bude religiozna i ponizna. Sam Lisinski pristao je uz ovo mnenje »Znademo jako dobro« — govorili bi naši njemškutari među sobom — »da i »Još Hrvatska« ne odgovara himni, dapače još manje nego »Lijepa naša domovino«, ali onu moramo zato kod raznih narodnih svečanosti svirati ili pjevati, jer potječe . . . od moguće gada. Gaja«.

Zagrebački građani misleći, da ti glazbeni stručnjaci znaju, kakvu mora biti narodna himna, napustili su Runjaninovu popijevku; ali ne tako naša mladež. Ona je na svojim sastancima rado pjevala »Lijepa naša domovino«, ako i ne u ujetničkoj a to u divljačkoj udezbji. Da se i tome pomogne, zamolili su zagrebački učiteljski pripravnici svoga učitelja Vatr. Lichteneggera, da im tu popijevku udesi za muški zbor, da ju mogu pravljno pjevati u skupu. Lichtenegger nije doduše prijao svom dušom hrvatskoj pripovijeci, ali opet nije spadao u kolo lojutih našim švabomona, te je za to popijevku udesio go-

pine 1861. za muški četvoropjev, ukajdiv melodiju onako, kako su mu pripravnici pjevali. Godine 1862. objelodano je Lichtenegger „Lijepu našu domovinu“ sa svojom udezbom u »Zbirci različitih četveropjeva muškoga zbora« u II. svesku pod br. 9 izdano narodnog glazbenog zavoda u Zagrebu. U istoj udezbi štampana je ta popijevka i u »zbirci raznih četveropjeva« izdanoj god. 1864 od glazbenog društva duhovne mladeži u Zagrebu. Sada se počela ta popijevka sve više širiti po Hrvatskoj i po Slavoniji, a đaci su ju u vijek stavljali na čelo svakoj pjevanki*. Ipak im sav trud uzalud bio, da narod poprimi tu popijevku narodnom himnom, jer naši glazbenici, koji nisu znali za razliku između slavopjeva, ostali su pri tom, da to nije himna a većina naših naobraženih priključila se njima.

U to spjeva Petar Preradović pjesmu: »Bože živi«, te ju objelodani godine 1870. u br. 5. »Vijenca«. -- „Evo sada imadete“ — reklo se je našim glazbotvorcima — »lijepu i prikladnu pjesmu, uglazbite ju u obliku prave himne, da već jednonom i mi Hrvati dobijemo naš narođeni slavopjev«.

Prvi, koji je tu Preradovićevo pjesmu uglazbio, bio je u Beču živući češki komponista Förchtgott-Tovačovsky. Slavenski đaci u Beču pjevali su ju prvi put u javnom koncertu dne 10. siječnja god. 1871. Hrvatske i druge slavenske novine vilo su hvalile kompoziciju Tovačovskoga, ali naše su novine uz to ipak izrazile želju, da bi i hrvatski glazbotvorci kušali svoju sreću. Na to je raspisao grad Karlovac natječaj i opredijelio nagradu od deset dukata za najbolju kompoziciju ove Preradovićeve pjesme, a rasudbu kompozicijā prenio je na odbor hrvatskog pjevačkog društva »Kola«.

Svi su se naši glazbotvorci natjecali, a neki su bili i nagrađeni, ali hrvatsko općinstvo nije ni jednu tih kompozicija došom prisvojilo, i hrvatskom narodnom himnom proglašilo. Pjevačka naša društva pjevala su svaku tih himnu, te i koješta kušala, da domognu ovoj ili onoj kompoziciji do pobjede, ali „Lijepa naša domovino“ ostala je i sada ljubimcem, ma da i

* Osječki gimnazijalci kad su me počastili god. 1864. pijelom (serenadom), pjevali su također »Lijepu našu domovinu« kao prvu popijevku.

ona još uvijek nije bila proglašena narodnom himnom. Istom g. 1891. u vrijeme zagrebačke izložbe poslužio se hrvatski narod svojim pravom, te je souverenim svojim glasom proglašio popijevku „Lijepa naša domovino“ narodnom himnom, i to na predlog dalmatinskih Hrvata, koji su našu izložbu u velikom broju posjetili bili. Ta volja cijelokupnog hrvatskog naroda našla je potkrepu našem putu u Dubrovnik god. 1893. k otkriću Gundulićeva spomenika. Svagdje i svakiput, kad su vrlji naši pjevači pjevali »Lijepa naša domovina«, a to se zbilo sto i sto puta, otkrivao bi narod glavu, a tada kriknuo urnebesnim, do skrajnosti oduševljenim glasom: „Živjela Hrvatska“! — Mogu potvrditi iz očevida, da kod te zgodе nisu razne svečanosti i parade, niti mnogobrojni zanosni govorci, već jedino naše popijevke usko svezale svih Hrvata, da su popijevka »Glasna jasna« (Zajc), „Ustaj rode“ (Gjuro Eisenhuth) naročito pak „Lijepa naša domovino“ usplamtile Hrvate iz najdaljnih krajeva za »hrvatsku misao«. Ako se može govoriti o kakvoj pobjedi prilikom tog našeg hodočašća, to ju je izvojštila u prvom redu: »Lijepa naša domovino«. U oči te činjenice nema više priziva proti odlučnoj toj volji hrvatskog naroda, a zato mislim, da ne će biti suviše, ako upozorim naše glazbotvorce na to, da ovu nama Hrvatima uzvišenu popijevku ne profanuju time, da njezinu melodiju upotrijebе za kojekakove zabavne komade i za plesove za potpurije i druge slične kompozicije.

*

U povijest te naše hrvatske himne spada i to, što su pisale glazbene novine »Gusle«, redigovane od profesora Vjekoslava Klaića u br. 4. od 1. travnja god. 1892 o Runjaninovoј me-melodiji, i to na temelju dopisa Napoleona Smekala, kapelana u Rumi. Tu se name veli, da je bratić Josipa Runjanina, dr. Runjanin, podžupanski liječnik u Rumi, rekao Smekalu, da je ovu melodiju uzeo Josip Runjanin od Talijanske popijevke: „O sole più rapido“, i da je sam Josip Runjanin pjevao tu popijevku svojemu bratiću s talijanskim tekstrom.

Mene je ova vijest u toliko iznenadila, što sam analizajući melodiju naše himne, do uvjerenja bio došao, da je građena po glazbenoj tradiciji hrvatskoga a ne talijanskoga naroda, te da je dakle gotovo nemoguće, da je ta melodija talijanskog porijetla, budući da talijanska glazba imade druge osobine nego hrvatska. No radeći tada na drugim fotografijama ove knjige nisam se mogao baviti riješenjem te zagonetke. Istom kada je red došao na ishitrioca Josipa Runjanina, primio sam i tu stvar u ruke. Najprije sam pročitao više stotina talijanskih pučkih popijevaka, ali u njima nije bilo traga ni tekstu „O sole pù rapido“ ni melodiji. Obratio sam se dakle na Smekala smolbom, neka pita dra. Runjanina, da li on zna, je li je ova talijanska popijevka umjetnička, kakav imade naslov, ili je možda iz koje talijavske opere. Mjesto Smekala odgovorio mi je sam dr. Runjanin, da on ne zna za porijetlo te pjesme, ali da to stoji, da mu je njegov bratić Josip, tada kapetan prve banske pukovnije, pjevao god. 1851., kad je u Vinkovcima na dopustu bio, tu popijevku talijanskim tekstrom i to uz onu melodiju, na koju se danas pjeva „Lijepa naša domovino“.

Na to sam ja pisao 31. kolovoza god. 1893. dru. Runjaninu medju ostalim i ovo: „Koliko ja poznajem glazbenu tradiciju hrvatskoga i talijanskoga puka, odnosno njihova pravila melodičacije i ritmizacije, mogu reći, da je napjev pjesme „Lijepa naša domovina“ skroz hrvatkog kroja, a po tom, da ne može da bude stovjetna s kojom talijanskom melodijom. Jedino što je moguće po mom sudu jest to, da su Josipu dala dva tri takta koje talijanske melodije povod njegovoj melodiji, ali da je on onu slobodno preradio i posvema preinačio, a tada pjevao i talijanski tekst po svojoj preinačenoj melodiji. To mislim, da mogu tim s gurnije tvrditi, jer mi je poznat izvor njegove melodije pjesmi „Ljubimo te naša diko“, te znadem, kako je s originalom postupao. Ja imadem silu božju talijanskih popijevaka, pa lijepi broj talijanskih opera, ali do sada nisam mogao u njima naći rečenoga talijanskoga teksta, kamo li melodiju naše himne. Ovo traženje neizmjerno je

mučan posao, no ja ne će mirovati, dok ne nadem spomenuti tekst i originalnu melodiju, da vidim, tko imade pravo. Katkad se može istinabog prevariti i muzikolog isto tako, kako i onaj, koji se bavi sravnajujućom filologijom, ali u slučaju, da sam se ja prevario, priznat će to skrušeno.“

Još mi nije odgovorio bio dr. Runjanin na to moje pismo a ja eto saznaħ za onu talijansku popijevku. Došao je naime 4. rujna god. 1893. k meni prijatelj Eugenijo Kumičić, te mi kaže: „ Za onu talijansku popijevku, koju vi tražite znade dr. Marijan Derenčin: nalazi se u operi „Lucia di Lammermoor“. Tako se riješi ta zagonetka, a ja posvema sretan, što se možemo pouzdati u zakone hrvatske muzikologije.

Dan danas pjeva se melodija pjesme „Lijepa naša domovino“ malo drukčije nego kako ju je Lchtenegger ukajdio, a preimačio ju je sam narod. Moguće da će ju narod za koji desetak godina opet drukčije redigovati.*

Znajući dakle, da melodija naše hrvatske himne nije prosti plagijat, već po strukturi svojoj čisto hrvatski napjev, zanimat će svakoga Hrvata nešto pobliže dozнати o samoj osobi Josipa Runjanina. Dapače ja mislim, da je upravo naša dužnost zabilježiti sve ono, što o Josipu dozнати mogosmo, jer nema dvojbe, da će se danas sutra iskazati uspomeni uglazbitelja naše narodne himne ona čast, koju iskazuju drugi narodi tvoriteljima svojih narodnih slavopjeva.

*

Josip Runjanin rodio se 8./XII. (26./XI.) 1921. u Vinkovcima (današnja ulica Krste Frankopana br. 2.) od pravoslavnih roditelja. Otac mu je Naco bio krajiški umirovljeni građevni kapetan (Bau-Hauptmann); a oženio se (god. 1861). gospodnjicom Otilijom, kćerju umirovljenog kapetana Tome Perakovića.

Normalku i gimnaziju svršio je Josip u Vinkovcima. U osamnaestost godini, i to 25. prosinca god. 1838., bude unovačen

* Mnogi pjevači pjevaju prvi takt i one taktove, koji su slični prvom taktu, po tričetvrtinskoj mjeri, kako je to zbororavnatelj »Kola« Nikola Faller dobro opazio

prostim vojnikom ogulinske krajške pukovnije, a malo zatim primljen u kadetsku školu. Godine 1840. bivši kadetskim korporalom bude premješten u I. bansku pukovniju (Jelačića) i to u mjesto Glinu. Ovdje je učio Josip od kapelnika vojničke svirke po kajdama pjevati i po kajdama kitarovati. Josip je imao zvonko grlo, te je postao vještим pjevačem, tako da je često pjevao i u glazbenim misama.

U kolu glinske omladine, na čelu im župnik Josip Marić, bilo je nekoliko vatrenih mladih hrvatskih rodoljuba: Ivan Trnski, Runjanin, Drakulić i drugi. Godine 1843 spjevao je Trnski u slavu tadašnjega pukovnika baruna Jelačića, a poslije bana Hrvatske pjesmu: „Ljubimo te naša diko“, koju je pjesmu Runjanin melodisovao, i to po talijanskoj popijevci „Io son ricco e tu sei bella“. Kako me je uvjerio Ivan Trnski, pjevale su tu popijevku naskoro sve krajiške pukovnije u znak ljubavi i zahvalnosti prema barunu Jelačiću. Ali Trnski nije mi znao reći, iz koje je talijanske opere izvadio Runjanin rečenu melodiju. Is' on kada sam pisao Rusanovu biografiju i našao među pjesmama, koje je Rusan preveo i ovu: „Ja sam bogat, ti si blaga“ s oznakom da je iz Donizettieve opere „L' Elisir d'amore“, mogao sam usporediti original s Runjaninovom melodijom.

Lako je razabratи, da je Runjanin i ovu Donizetitjevu melodiju znatno preinačio, ali da je ipak više pridržao od originala nego u onoj za „Lijepu našu domovinu“. Zbog toga i ne odgovara stilizacija melodije za „Ljubimo te naša diko“ toliko hrvatskoj glazbenoj tradiciji koliko ona druga.

Izim ovih dviju melodija ishitrio je Runjanin još i druge, no da li se je i pri ovima oslanjao na tude melodije, ili ih je sam izmislio, nije mi poznato, niti sam mogao doznati, koje je pjesme melodisovao. Ali da je on više pjesama uglazbio, svjedoči nam ono, što mi je pisao njegov bratić dr. Runjanin. „Krasno sam provodio to vrijeme, dokle je Josip godine 1851. na dopustu kod svoga oca bio, jer Josip se volio šaliti, znao je mnogo i zanimljivo pripovijedati, a vrhu svega pjevao bi rado, i učao bi nas, svoje sestre Julčiku i Mariju.

i mene mnoge nove pjesme, koje je iz Gline donio. Između njegovih pjesama bila je pjesma „Lijepa naša domovino“ ona pjesma, koja se meni najbolje dopadala“.

Godine 1848. postade Josip — prije nego što je pošao na ratište u Italiju — poručnikom. Iskazav se tu hrabrošu, postade još iste godine natporučnikom, a slijedeće godine (1849). kapetanom drugog reda.

Kako je Josip s prvine brzo avancirao, tako je dugo trebao, dok je postao kapetanom prvoga reda, naime punih osam god. (1857.), a dok je postao majorom, trebao je opet devet godina (1866.) U godinama 1859. i 1863. bio je također na bojnom polju. Potpukovnikom postao je god. 1871. (od koje godine potiče i Runjaninova slika,* koju ovdje donašamo, a koju imademo zahvaliti njegovoj udovici, koja sad u Gradcu živi), te bude premešten u pukovniju Meklenburg-Strelicku, a god. 1873. u Wetzlarovu pukovniju. Stupivši god. 1876. u mir, nastanio se je u Novome Sadu, gdje je i umro 2. veljače god. 1878.**

Josip Runjanin, po pripovijedanju svih njegovih nekadanjih drugova i prijatelja, bio je oduševljen hrvatski patriota, te je svoju hrvatsku otadžbinu svim žarom svoje plemenite duše ljubio, a svakom zgodom odrješito zastupao načelo, da svatko, koji se u ovoj hrvatskoj zemlji rodio, bio ma koje vjere, imade hrvatsko ime častiti i prema svojim umnim darovima po mogućnosti isto proslaviti. Mi Josipu Runjaninu ne možemo ljepšu kitu cvijeća na grob njegov položiti, nego ako od Mihanovićeve pjesme, — koja se danas u tako miloj i ljupkoj melodiji Runjaninovoj a toli oduševljeno po svim hrvatskim krajevima odaziva i koja je od vaskolikoga naroda hrvatskoga narodnom himnom hrihvaćena, — prvu i posljednju sedmu kiticu „u spomen Josipu Runjaninu“ ovdje preštampavamo :

* Po njoj je — u idejalnoj zamisli Runjanina kao provoditelja Mihanovićevog ilirizma — nacrtao Milenko D. Gurić svoj perocrtež i izradio sam reljef. — Op. ur.

** Ove životopisne podatke priopćio nam je većom staniom umir. pukovnik Drakulić. Hvala mu od sreća!

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo nila,
Stare slave djedovina.
Da bi vazda časna bila!
Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila kuda si planina.

— — — — —

Teci, Savo, hitra teći,
Nit ti Dunaj slu gubi.
Kud li šumiš, svijetu reći,
Da svog' doma Hrvat ljubi:
Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hraste bura vije,
Dok mu mrtve grob sakrije,
Dok mu živo srce bije!

*Franjo Šaverij Kuhač**

* „Ilirski glazbenici“. Prilozí za povijest hrvatskoga preporoda. Nag adeno iz zaklade Adolfa Veber-Tkalčevića za god. 1892. Zagreb, 1893. Izdanje „Matice Hrvatske“, vidi str. 230.—244.

IZVADAK IZ KNJIGE KRŠTENIH O JOSIPU RUNJANINU I NJEGOV NADIMAK

Dobrotom vinkovačkoga paroha K. Šušića evo doslovni pre-
pis iz knjige rođenih o Josipu Runjaninu.
Izvadak glasi :

Izvod

*iz protokola krešćenih cerkve hrama sošestvia svjatago Duha
v Vinkovcjeh, suščija ot ljeta 1821.*

Knjiga II.

List 6.

Rodisja ^dlnc (mladenac) pola mužeskago ⁱca (mjesjaca) Noe-
mvrija dne 26 ljeta predpoloženago: Oč (otec) mladenca
Ignjatij Runjanin Bauschreiber, mati že Sofija žitelije vin-
kovačkiji. K^sticia (kresticja) i morom štim (svyatim) poma-
zasja črez mene Jereja Adama Popovića, paroha črkve
(cerkve) št (svijat): Sošest. sv. Duha v Vinkovcjeh suščija:
M^ca (mjesjaca) i dne pod ljetom položennago. I dano bist vo
št (svijat.) kršceniji (krešćenijil) mladencu imja Josif. Vos-
prijemnica bist Blagorod. G^sa (Gospoža) Sultana Mihaljević
majorica i viceban direktor žitelnica vinkovačkoja.

1821.

Mša Nojem.

dne 30.

Nº 31.

Jako sej izvod protokola krešćennih cerkve hrama Sošestvija
stago Duha v. Vinkovcjeh suščija svojemu podliniku so usjem
soglasujetsja podpisanim imena mojego i priloženijem obi-
knovenija pečati svidjetelstvuju

V Vinkovcjeh dne 18. fevruarija 1920.

M. P.

K. Šušić s. r.
admin. parohiji

*

Josip Runjanin imao je nadimak „Kuzminčanin“. Taj po-
tiče otuda, što se je otac Josipov rodio u Kuzminu, pa su ga
tim imenom zvali vinkovački građani.

Relkovićev spomenik na groblju u Vinkovcima.

VINKOVCI

Najmlađi naš grad kô mlada, svježa ruža,
Što nô busu cvate usred perivoja,
Vedro lice Zori na uranku pruža
I cjelevom toplim gali njedra svoja.

Tu je nekoć Mate Topalović sklado
Hvalu Graničara, što danas još ori;
»Čvrsto stoji kô klisura« — prošla nado,
Spomen zlatna, koja vatrom bukti, gori.

Najmlađi naš grad kô zrelog grožđa loza
Na sve strane pruža sočne svoje staze,
Bostan i Lenije, kud kolija voza
Mladost svud i svagdje i snaše i maze,

Što se tajno ljube s Krnjaša i stare
Ervinice¹, gdje je mnogom lijepo bilo,
Dok se kraj Bosuta i vodene Mare²
Uz ciku i kolo rujno vince pilo.

A pio ga i naš Relković starina,
Jer inako nikad ni »Satira« ne bi
Bilo, pa i pijev »Hrvatska domovina«³
Još bi dugo čeko svojeg maestra⁴. Tebi

Zato ide hvala po sto put i više,
Najmlađi naš grade, što si procvjetao
U času, kad stari Cibalis izdiše,
A vjeran puk poštu Kozarcima dao.

Tu je mnogi srce svoje ostavio,
Tu je mnogi Ljubu svoju obljudbio,
Tu je mnogi suzu prvu prosuzio,
Tu sam i sâm trajno prijateljstvo svio,

¹ Tu je svojedobno boravio u zatočenju pokojni naš kralj Petar I.

² Na Marici.

³ Naslov hrvatske himne od A. Mihanovića.

⁴ Joa p Runjanin-Kuzminčanin, Vinkovčanin.

Što mi dane vedri sred bura i tmuše,
Što mi jača lepet pjesničkijeh krila,
Što mi draga spomen slavjanske Ljubuše
Kad kroz gusto granje slazi sremska Vila.

Što mi vida ranu vatreñoga pakla.
Gdje je Usud svijeta oštro zasjekao
Do dna duše. Tu je grad od krhkog stakla
Mojih dvora, moj san i evijet procvjetao . . .

. . . Uz vinovu lozu, što se stolom plete
Tradicionalnim, pokraj kestenova.
Kuda do tri rode⁵ godinā niz lete,
A rod sveđ se mladi, zida kuća nova.

Sad još treba da nam, u svojemu krasu.
S Bratstva domorodni oživi duh stari
I rad po »Kuéniku« na najboljem glasu
Pa će tu bit opet silni Graničari.

Pa će tu bit opet silni Graničari —
Do tri Brata, što će rušit kršne stijene,
A dobri će Vinko, da nas sve nadari
A s neba će sipat cvijeće, što ne vene.

R. F. Magjer

⁵ Sadržaj budućega grba građa Viukovaca (po zamisli Mate Medvedovića) izradio Dr. Fojničić, Dr. Kršenjavi i slikar M. Rački.

Vrpeca na zastavi hrvatskog pjevačkog društva „Relković“ u Vinkovcima

OSNUTAK HRVATSKOG PJEVAČKOG I TAMBURAŠKOG DRUŠTVA „RELKOVIĆ“ U VINKOVCIMA

Godine 1900., mjeseca listopada pobudila se je prvi namisao, da se ovdje u Vinkovcima osnuje hrvatsko pjevačko društvo, kao što ih imadu već sva oveća mjesta naše mile hrvatske domovine. Namisao ta potekla je od ovdašnjih mlađih Vinkovčana : Franje Radauša ml. te Stjepana i Feliksa Švagela, koji su živo oko toga poradili, da se ta krasna ideja doista i oživotvori. Njima se odmah pridružile valjani rodoljubi Dragutin Heger i Đuro Horvatić uz nekolicinu drugih mlađića. Pošto je za društvo bio potreban veći broj članova, to se oni obratiše molbom na krug svojih znanaca i prijatelja, da im se pridruže, u čem su bili doista sretne ruke, jer je odziv bio povoljan, unatoč silnom rovarenju protiv društva, koje je — od početka osnutka pa sve do danas — zaprečavalo napredniji društveni razvitak. Obdržavani su nebrojeni međusobni sastanci, prigodom kojih je bilo i okršaja s redarstvom, koje je u ono doba političke nesigurnosti nazrijevalo u tim nedužnim sastancima bog zna kakove urote — ali to nije smetalo naše rodoljube u započetom radu, već su revno provadali organizaciju novog društva. Na prvom sastanku, koji je bio sazvan dne 1. studenoga 1900. u gostioni Korday, konstituirao se je prvi privremeni odbor, u kojem je izabran potpredsjednikom : Franjo Radauš, tajnikom : Feliks Švagel, tajn. zamjenikom : Dragut Heger, blagajnikom : Đuro Horvatić, arhivarom : Franjo Mesaroš, a odbornicima : Đuro Ferderber, Stjepan Švagel i Ivan Katauec. Privremeni

se je odbor obratio sada molbom na tada u miru živućega potpukovnika Ivana pl. Domca, da primi čast društvenog predsjednika, koju je molbu vrli rodoljub najvećim veseljem primio, te se od tada tek može reći, da je društvo započelo živjeti. Drugo se je ne manje važno pitanje ticalo društvenog zborovođe, kojemu bi bila zadaća članove u pjevanju podučavati. Tu je društvu došao u susret Josip Eppner, koji je kratko vrijeme preuzeo na se obuku u pjevanju, dok nije njegovo mjesto zauzeo Gustav Voda, maturanta kr. vel. gimnazije i to dozvolom javnateljstva istoga zavoda, sve do onog vremena, kadno je ostavio gimnaziju i pošo na tehničke nauke u Prag. Iza tog sklopljen je ugovor sa Hochmutom, kapelnikom iz Nove Gradiške, koji je do konca god. 1906. obavljao rad zborovođe, kadno ga je opet zamijenio Večeslav Bartoš. Tako je društvo započelo svoj rad faktično dne 1. siječna 1901., te su onda i pravila sastavljena i zemalj. vlasti na potvrdu otposlana. U prvom početku bilo je istina bog teško društvu u financijalnom pogledu, jer je bilo mnogo izdataka, a prihoda malo, dok se nije povećao broj potpoma-gajućih članova, koji su izdašnom potporom priskočili društvu upomoći.

Prvi koncerat Relkovićev bio je vrlo dobro posjećen, tako da je društvu nakon podmirenja sviju izdataka preostala lijepa svota, kojom se je dalo već nešto započeti, te su odmah nabavljeni društvene tambure uz mjesecnu otplatu.

Prve društvene prostorije bile su u gostioni „Militära“. Tu je društvo neko vrijeme obdržavalo vježbe i sastanke, dok mu nije zapovjedništvo dobrov. vatrogasnog društva ustupilo dvoranu u vatrogasnem spremištu i to besplatno. Kasnije je to društvo najmilo posebne prostorije u Dugoj ulici učiteljice Čurilović, a zatim Prukmayera, gdje se jošte i danas nalazi. Zanimivo je i to, da društvo nije u prvi mah imalo imena, dok se osnivači ne sjetiše slavnog pjesnika Relkovića.*

* Iz „Spomen-spisa hrvatskog pjevačkog i tamburaškog društva „Relković“ u Vinkovcima, izdan prigodom posvete društvene zastave 7. VI. 1908.“ Sastavio Andelko Tomerlin. O-m., vid. str. 22—23.

S a d a š n j i d r u š t v e n i o ū b o r :

Predsjednik : Ivan Jagodić

Podprepsjednik : Emil Benić

Tajnik Franjo Barać

Zamjenik tajnika : Stevo Benak

Blagajnik : Marko Lombarović

O d b o r n i c i :

Matija Došen, Ivan Čuljak, Stanko Zambelli (barjaktar)

Đuka Jakovljević, (zamjenik barjaktara)

Zborovoda : Josip Pizek

*Palača Šumsko-gospodarstvenog ureda brodske imovne općine
u Vinkovcima.*

NOVINE HORVATZKE.

TEHJAJ I

Dana 6. Prosinca 1835.

BROJ 1.

Iz Zagreba. Dan 30. meseca Grudnja II. 1834 zaradi občinjek u nenavadne radoziti, z kojim nam je osveznu, oszbujujnjega zpominka je vreden. Y zato z izpisom veselja našeg Horvatzke Novine radovoljno započimljivemo. Os najure da Nyih Excellencez Gozpodin *Aleksander Alagorich*, Biskup Zagrebski u Kraljevskoj Chazi Banzke Namestni svetecino obslusavalje petdeseto leto masničnega svojstva. K ovoj svetecinozni vre podvecher dana 29. ob 6 vuri najpervih z velikim zvonom vu zlonoj ežirkvi, u zatem ze zkupzvonenjem po vseh ežirkvah znamenejo danu; iti večer kasnješnje svedeže je pri Nyih Excellencez Gozpodinu Biskupu musika pred gradom po bandi ovde lesecnega domorodnoga Regimena *B. Radostnečki* zpajana. — Dan pak so svetecinozni ob 10 vuri vsi žvoni varasna vjajili sse jesu, y ves *Cleras* z Gozpodinu Kanoniki isledi je pred Nyih Excellencez, kojega z prostozemium vu ežirkvu dopeljash; vugodno szada oglazli sse perijut novi velike ecene ezevnik ill. orgule, y onda z musikum odvethnega zkladnoglaszneži drustva počela sse je masna z popovkum: „*Hodi duh sveti*“ itd. Pri ovoj meshi bila je vnosina obdobjojnega zgla, vsačkega ztalisja y reda nazoznina, koju je veličanstvo Novomashnoga Pazirku vu prahu poniznosti pred Vszamogucem zkrusnenogu vu zasaganu pobosnou postavilo, y na lumbav proti milozitnomu ovomu domovinu Zatvoreniku genulo, kotera vre prez togu gornicu lyubav još bolje ochitavala sse je, da ovodesnijeg Sž. Kapitola G. Kanoniki, za iztinuko svoje y zhercheno nagnenye izkazati, na vszu pri olтарu dvorbu do zadnjega noshenya svetecnyakov y kulinice Nyih Excellencez Prezivishenomu Gozpodinu Novomashniku milovoljno alduvali sse jesu; koja oszbujuja pelda vngom zaikto lyubavi sruza z oka jo zvabila. Kad bi sse zadnjich me-

sia med szlosnem puczanyem vojakov Cz. Kr. Divizije Reginenca gorerechenoga, ter Sžob. Kr. Varasnu y Kaptoloma z velikum paradum na Kaptolomskom piazu pozavljeneh Purgarom, y med germenijom musarov z popevkum: „*Telo Boze heilimo*“ dokončala; Prezivisheni Gozpodin Biskup, kakoder dohavšti, tak y odiduchi blagoslov delil, y med Clerom vu redu z jedno y z druge ztrani zojechem od vseh redov y zlatistev Gozpodre zprezovan vu grad povernil sse jo, obraduval z veseljem pozdravlyenjem vszegog puka, koj Nyemu z jezoru glaszmi: „*Bog sići*“ nepreraznejo vikal jo.

Ob dveh varah popoldan veliki z gradu dersani sli bili ztoli vu treh palachah, pri kojih priliki, pušlankak G. Kanonik *Josef Švaroč* doleszdečno vugodno govoreno na Nyih Excellencez u ozaly zvishene Gozte bi bil zrekel. Prezivisheni Gozpodin Biskup ost svojo zrani lyubljeno sse zahvalechi, najpred Nyih Veliczanzyu Svetolomu Czeszaru y Kralju, zatem Svetolj Czeszarciju, mlađemu Kralju y vszemu najvishestvenim Austriankom. Rodu preslavna zdraviciu je napis, koju vszi szlosno z nepretergnjem: „*Frat potverdilishe, doklam proti Otezu y Ladavezu lyubavi puna srdceza vu popovku Boze sici Franya Czara*“ bi sse bila zlejala.

Zatomen zdraviciu pila sse je za Nyih Excellencez Gozpodina Biskupa, da Mu Otec nebzki joscje vinoga leta za občinjeko dobra y na huzsen szvete vere vu naruhaju Horvatov presveti dopusti. — Potlam napitneze y zdravice za nazozne y neuzozne domovine chuvare branitelje y vse zadnjich verne domorodce poleg ztachorvatzko-ga običaja: „*Boz sici*“ zpite y po naski spavanu sru bile.

Navečer bil je gornji y doljni varas po dobrovoljnosti ztancovnikov na znamenje prestinjavaya te svetecinozni povesudi razsvećekom.

Prvi broj „Gajevih „Novina“.

HRVATSKO-SLOVENAČKA I SRPSKA HIMNA

„Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“ u Ljubljani izdalo je u vrlo dobroj priredbi učitelja Franje Marolta pod naslovom „Naši himni“ (1. Lepa naša domovna. 2. Božje pravde.) hrvatsko-slovenačku i srpsku himnu, pa tom prilikom neće biti na odmet, ako se kaže usput nekoliko nuzgrednih opazaka. Ja sam to, više kao bilješku, učinio već u almanahu „Jeka od Osijeka“ za god. 1920. Kluba hrvatskih književnika u Osijeku („Jugoslavenske narodne himne“, str. 80.), pa me rečeno izdanje sve više uvjerava, da je krajno vrijeme, da se pribere sav materijal pa u zaokruženoj cjelini prikažu sve tri naše himne već i zato, što su nam to najmilije i najsvetije naše pjesme, pa već zato treba da je njihov postanak i historijat poznat svakom intelligentu. Ja ću zato onako, bez reda, priopćiti neka data, koje sam tamo od prevrata 29. X. 1918. u dokoci zapisa. Hrvatski himnu spjevao je Antun pl. Mihanović Petropoljski (* 1796 u Zagrebu, † 1861. u Klanjcu) za 10. broj Gajeve „Danice“ god. 1835 pod naslovom „Horvatska domovina“, a sa potpisom početnih slova u prezimenu (Mi.....ć) u sedam kitica, od kojih se obično pjeva prva i sedma. Ta je pjesma u raznim pjesmaricama, antologijama i školskim čitankama. Svatko je u njoj mijenjao, što mu se htjelo, pa je tako bez ikakoga razloga promijenjen i sam naslov u „Lijepa naša“, što treba da nestane, jer tako zahtijeva original same pjesme. Sam tekst još je najispravnije štampan u antologiji hrvatskog i srpskog pjesništva „Naša pjesma“ od Josipa Milakovića (Sarajevo, 1905.) na str. 223. do 224. Milakovićev ispravak u 4. kitici zadnjega stiha: „Mi smo, pobre v domovini!“ u „Mi-

smo u našoj domovini“ ne čini mi se dosta spretan, a isto tako onaj četvrti stih u 7. kitici: „Da svog doma Hrvat ljubi“ u „Da svoj narod Hrvat ljubi“. Ne valja ni „školski“ ispravak četvrtoga stiha u 1. kitici: „Da bi vazda časna|b la“ (Mihanović veli: „čestna“) u „Da b̄ vazda sretna |bila“, jer častan i sretan nijesu istovjetni pojmovi.

Braća Slovenci često su pjevali hrvatsku himnu kao svoju, a osobito tamo za vrijeme ratnih godina 1914. i dalje U „Slovenskom Narodu“*, koji izlazi sada u LIV. godištu, registrira to napose nepotpisani člankopisac povodom Vidovdanske proslave 1919 u Ljubljani.

U Martkovom zdanju, koje naprijed spominjem, glasi prva i sedma kitica ovako :

Lepa naša domovina,
O junaška zemlja mila,
Stare slave dedovina,
Da bi vedno častna bila.
Mila kakor si nam slavna,
Mila si nam ti edina,
Mila kakor si nam ravna,
Mila kakor si planina.

Teci, Sava, Drava, tecu,
Dunav sile ti ne gubi,
Koder šumiš, svetu reci,
Da svoj narod Slovan ljubi
Dokler njive solnce greje
Dokler hrastje burja vije,
Dokler mrtve grob nam krije,
Dokler živo srce bije.

Mekana slovenščina čita se kao original, a umetnata je u prvom stihu 7. kitice „Drava“ mjesto hitra. U četvrtom stihu iste kitice ime Hrvat zamijenjen sa Slovan, protivu čega nema i ne može biti prigovora, jer svaka himna mora da ističe ime svojega naroda, koji tu himnu pjeva, budući da „naš narod“ ne kazuje ništa.

Nije mi poznato, a trebalo bi znati, kad su braća Slovenci otpjevali zadnji puta „službeno“ ili narodnom voljom „Naprej“! i prvi puta zapjevali hrvatsku himnu kao slovenačku, tko je to i zašto potakao i poticao, preudesio hrvatski tekst i t. d. Isto bi valjalo kazati koju više i o hrvatskoj himni, kad nam je poznato, da je to trebala postati Preradovićeva „Bože živi“, koju su zaoto uglazbili mnogi hrvatski skladatelji, kako to

* U podlisku rečenih novina napisao je lijep informativni članak o jugoslavenskim himnama vrli naš Dr. Fran. Ilešić, pa valja i o njemu voditi računa.

navodi Klaić u svojoj pjesmarici (izd. „Matice Hrvatske“ u Z.), a da uza sve to nije prodrla u narod.

Je li tačno, da je hrvatska himna od časa, kad se pjevala na zagrebačkoj izložbi, ne znam, a i čudan je slučaj, ako je istina, da je to postala u času, kad se stala pjevati, i baš za to se digao sa sjedala tadanji hrvatski ban Khuen Hedervari i otkrio glavu, a to isto učinilo i općinstvo uz srdačan pljesak ...

Nešto o tom zabilježeno je i u Runjaninovoј biografiji u Kuhačevim „Ilirskim glazbenicima“ (izd. „Matice Hrvatske“ u Z.). Kod crkvenih svečanosti (dakle i u crkvi) pjevaju braće Slovenci ariju hrvatske himne posebnim podmetnutim tekstrom, kojega je spjevao S. Ivin Sardenko, a propvio u 11—12 broju od god. 1918. glazbenoga lista „Crkveni Glazbenik“.

Taj je tekst odobrio „knezoškofijski ordinariat z razpisom z dne 7. julija 1919. št. 3543“, a glasi:

B' agoslov naj se razliva
V tvojih poljih in lesovih.
Bog ljubezni naj prebiva
V tvojih selih in domovih.
V božjem dihu, v božjem varstvu
Tvoja ladja varno plava,
Mir s teboj po vsem vladarstvu!
Tvojim sinom večna slava!

Potaknut tim primjerom, spjevao je hrvatski pjesnik Ferdo Rožić slični dodatak molitvenog sadržaja i u hrvatskom jeziku objelodanio u „Sv. Ceciliјi“ (sveska 4 od god. 1919.) a glasi ovako:

Bog ti bio toplim kralom,
Pod njim rasla, pod njim evala!
Bog ti bio živim bilom,
Uz njega se suncem sjala!
Puna da si Božjeg daha,
Poštuj samo svetost prava;
Letu svome dadni maha,
Nek je Rodu svijetom slava!

Trebat će izvesti na čistac, što je potaklo pokojnoga Dra Božidara Krnica, da je 7. IX. 1910. u zagrebačkom „Obzoru“

(broj 243.), a po njemu prof. Geza Krnic u „Književnom Prilogu“ Kluba hrvatskih književnika u Osijeku (od god. 1911/12 str. 246-247) ustvrdio, da je Josip Wendl, svojedobni kapelnik vojničke glazbe u Glini, kod kojega je navodno učio glazbu Josip Runjanin, imao udjela kao ishitrioc hrvatske himne, dok nasuprotni Zach (ili Zoch) tvrdi to opet za nekoga Slanku. Uvažili se, da je F. Š. Kuhač, najbolji poznavalac glazbe južnih Slavera, izdao svoje „llirske glazbenike“ 1893., a iste godine publirao i vrli naš živući historik i skladatelj V. Klaić svoju pjesmaricu (oba izdanja u „Matici Hrvatskoj“) i suglasno ostaju kćer Runjanina, a oba iznose svoju vjerodostojnost, orda tu nema nikakove sumnje tim više što danas istinitost pomenutih posvedočava i jedinica Runjaninova Vilhelmina, pa niz ličnih znanaca Runjanina, među kojima je dosta spomenuti Matasića Blagajskoga, koji mi je pisao o tom u više pisama i drugi. Da se je štogod barem sačuvalo od pomenutoga Wendla i Slanke dalo bi se barem disputovati, a ovako je to vrlo teška stvar. Bit će po srijedi ovo: U ono doba zanosa, prije i poslije 1846. godine, nije se pitalo: tko? već što? Runjanin je možda počeo ishitriti, a Wendl i Slanka, ako su bili na okupu, mijenjaše i sporazumno nadopunjivaše, ispravljajući i prilagođujući sam napjev duhu jezika (u tekstu, i pučkoj hrvatskoj glazbi). Ali kako je Runjanin rečenu melodiju, kao dobar spjevač i gitarаш, prvi povrh toga i popularisao, dapače kao osamljena pojava baš svagdje on sam današnju hrvatsku himnu iznosio na vidjelo kao Hrvat, ide ga prvo mjesto i prednost uz kapacitetske tvrdnje jednoga Kuhača i Klaića, ali za to svejedno zapisujemo na vidnom mjestu i me Wendl i Slanke.

*

Srpsku himnu spjevao je navodno Jovan Gjorgjević, pa ne će biti na odmet, ako priopćim u cijelosti bilješku* sa potpisom K., koja glasi:

Do sada se pod srpskom himnom razumijevala lijepa srpska „Onam onamo“, čiji je autor knjaz Nikola. Ali „Onamo, namo“ nije srpska himna, čak ni crnogorska, jer Crna gora ima svoju

Vidi „Obzor“, popodnevni list (Zagreb, broj 248. od 31. X. 1918.)

himnu, koja počinje ovim riječima: „Na ubavoj Crnoj Gori“... Kraljevina Srbija još pod Obrenovićima imala je srpsku himnu, koja počinje riječima: „Bože pravne ti što spase od propasti do sad nas ... „Tekst ove himne napisao je Mite* Gjorgjević, poznati srpski patriotski pjesnik. Kad su došli Karagjorgjevići na vladu god. 1903. raspisan je bio natječaj za novu srpsku himnu, o kojoj je imao rješavati naročiti jury srpskih književnika i narodne skupštine, te ministra narodne prosvjete. Za srpsku narodnu himnu stiglo je preko 40 ponuda raznih pjesnika. Među njima bile su najbolje i kao takve priznate od jura, himna darovitog srpskog lirskog pjesnika iz Mostara Alekse Šantića „Bože na polja zemlje ove“ i himna Stevana Beševića, koji je dugo vremena živio u Zagrebu. Himne nijesu zadovoljavale, ali je ipak Šantićeva bila priznata i dobila je prvu nagradu. Alekса Šantić je konponirao svoju himnu, jer je on poznat kao dobar kompozitor. Ali iako je himna bila prihvaćana i dobila nagradu, ipak nije mogla da prodre u srpski narod. U Srbiji se i dalje pjevala stara himna „Bože pravde“, jedino mjesto riječi, pri svršetku: „Aleksandra bože spas!“, pjevalo se „kralja Petra bože spasi“. Stvar je iznesena ponovno pred srpsku Narodnu Skupštinu i bilo jednoglasno usvojeno, da himna kraljevine Srbije ostaje i dalje stara himna, jedino se mijenjaju riječi, koje smo gore ispisali. Dakle kad se govori o srpskoj himni, samo i jedino može da se razumije pod tim pjesma „Bože pravde“, čiji tekst naši Srbi i onako gotovo svi dobro znaju.

Člankopisac K. pomije tom prilikom, da pored ove srpske himne najpoznatije su srpske narodne pjesme i davorije, koje se pjevaju po srpskom narodu: „Padajte braće, plinite u krvi“ od Đure Jakšića, „Što čutiš, čutiš Srbine tužni“ od St. Vlad. Kaćanskog, „Doline tutnje“ poznata Miletićeva himna i „Hej trubaču s bojne Drine“ od St. Vlad. Kaćanskog. Dalje veoma je popularna pjesma „Bože bratstva“, himna srpskog bečkog akademskog društva „Zore“, koju je spjeval zemunski advokat Dr. Jovan Radivojević-Vašić. Pored ovih starijih patriotskih

* Zapravo: Jovan.

pjesama pjevaju se mnoge komitske pjesme na pr: „Spremite se, spremite četnici!“, „U zelenoj gori komita će biti“ i „Ne bi te žalba Stojane bre!“

Tražio sam, da saznam sto više o Jovanu Gjorgjeviću, ali kako ga Bogdan Popović u svojoj antologiji i dr. Jovan Skerić u svojoj istoriji ne pomimje a nemam pri ruci drugih pamagala, posegao sam za „Илустрованом великом српском Лјором“ (Нови Сад, 1887., књижара Браће М. Поповић), str. 1.—2. gdje je štampana srpska himna pod naslovom „Народна Химна“ a ne „Боже правне“ i „Српска химна“, što je bez sumnje promijenjen noviji naslov kao i kod hrvatske himne „Лijepa naša“. Gjorgjevićeva pjesma glasi u „Лири“

Боже правде, ти што спасе
Од пропasti до сад нас!
Чуј и од сад наше гласе.
И од сад нам буди спас!
Моћном руком води, брани
Будућности српски брод;
Боже спаси, Боже храни
Српског краља, српски род!

Нек на српско ведро чело
Твог не падне гњева гром,
Благослови Србу село,
Поље, њиву, град и дом!
Кад наструпе борбе дани,
К' победи му води ход;
Боже спаси, Боже храни
Српског краља, српски род!

U zadnjoj kitici mijenjalo se, prema K. „kralj Milana“ u „Aleksandra“, do nedavna u „kralja Petra“, a sad će se opet u „Aleksandra“. Tako je štampao (čirilicom) i Marolt u slovenačkom izdanju, dodavši ispod toga (latinicom) tekst, koji se, malom promjenom, pjeva u Sloveniji. Rečena pro-

Сложи српску браћу драду
На свак' дичан, славав рад:
Слога биће пораз врагу,
А најјачи Српству град!
Нек на Српству блиста грани
Братске слоге златан плод;
Боже спаси, Брже храни
Српског краља, српски род!

Из мрачнога сину гроба
Српске круне нови сјај,
Настало је ново доба
Нову срећу боже дај!
Краљевину српску брани,
Петвековне борбе плод;
Краљ Милана Боже храни,
Моли те си српски род!

mjena slaže se s mojim predlogom u „Jeki od Osijeka“, gdje sam kazao: Svakako će neke preinake u tekstu za službene prigode valjati promijeniti u srpskoj himni, budući da Srbi Hrvati i Slovenci imadu jednoga kralja, a to treba tamo da dođe do izražaja“. Ta se preinaka nalazi u drugoj kitici mjesto „Nek na srpstvu blista grani“ u „Nek na našoj blista grani“ i na koncu, kad se kaže „Srpskog kralja, srpski rod“ u „Našeg kralja i naš rod.“

Ova promjena konzenkventno je provedena u najnovijem Maroltovom izdanju „Narodne himne in domorodne pjesme za mladimo“ (1920. broš 5 K, Učiteljska tiskarna u Ljubljani), time, da zadnjih stil u 4 kitici: glasi „Kralja Petra, Bože hrani, — Moli Ti se sav naš rod“.

*

Još bi preostalo da nam koji brat Slovenac potanje koju kaže o slovenačkoj marseillezi „Napréj“, koju je spjeval Simon Napréj.*

Napréj, zastáva Slave,
na boj, junáška kri!
Za blagor očetnjáve
naj puška govori?

Draga mati je prosila,
roke okol' vrata vila,
plakala je moja mila:
„Tu ostáni, ljubi moj!“

Z orožjem in desnico
Nesémo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom.

Z Bogom, mati, ljub'ca zdrava!
Mati mi je očetnjáva,
ljub'ca moja čast in slava,
hajd'mo hajd'mo zanje' v boj!

Jenko (*1835. na Sorškom polju nad Ljubljano, † u Kranju 1869.), a koji brat Srbin o postanku skladbe srpske himne, koju da je uglazbio Slovenac: Davorin Jenko, dok drugi neki misle, da je to učinio skladatelj ruske himne Aleksej Lwow (*1799. u Revalu, † 28./XII. 1870. u Kownu), jer jedna i druga skladba nosi bijeg prave svećane himne, a to je pošlo za rukom samo ruskom skladatelju.

Sad bio što mu drago, jedno je nepobitna čnjenica, ako je skladatelj srpske himne Davorin Jenko, da je po osjećajima,

* Tumač: kri = krv; očetnjava = otadžbina, domovina; terjati = zahtijevali.

Slovenac, ako je Zukovsky, da je Rus, dakle Slaven, a skladatelj hrvatske himne, Josip Runjanin, graničarski časnik po vlastitoj izjavi osjećao se Hrvatom i ako je po vjeri bio ist. pravoslavne u najvećoj našoj narodnoj svinjenju, himnama, odražuje se čisto i nepatvoreno narodno jedinstvo, kojemu treba da rečene pjesme zavazda u buduće i služe. Prije svega treba nam službena izjava braće Slovenaca, pa da se kao himna napusti „Naprég“, ako ova u narodu kao takova živi, a prihvata „Hrvatska domovina“, a onda konzervativno provesti pjevanje hrvatsko-slovenačke i srpske svuda, kako kod svjetovnih tako kod crkvenih (i u crkvi) zgoda.

Ne misli li se raspisati natječaj za novu Jugoslavensku himnu, onda valja u doličnoj umjetničkoj ali narodnoj cpremi (ovo naglašujem!) izdati naše himne za muški i ženski zbor uz pratnju harmonija ili klavira zasebno. To izdanje neka nosi slike kako pjesnika tako i njihovih skladatelja sa biografijom i historijom, pa da ona pjesma učini svoje prema onoj staroj ali vazda savremenej kriлатici: Od srca k srcu ! kad nas njezini i pjesnici i sladatelji uopćuju na što tješnju uzajamnost takovom milinom, kojoj odoljeti ne može samo kruto i opako srce. A toga u pravoga Slavena nema, jer je za njega lijepo Franjo Marković u „Kohanu i Vlasti“ rekao:

Ta on je debar kao vedar dan,
Ta on je nevin ko djetinji san,
Ta naše zemlje on je krotak sin,
Ta on je naš, ta on je Slavjanin!

R. F. Magjer*

* Kad je gornji članak već bio napisan, došlo mi na ruku česko djelo „Himny spoj neckych narodu“ od E. Krausa (Edition Mojmír Urbanek, Praha — Chicago, broj 15, str. 17.) Tu su na okupu sve naše slavenske himne podloženim tekstom (u vrsnom češkom prijevodu). Kod odsjeka Chorvatska krivo je označen naslov „Lepa naša domovino“, kao slovenačka „Naprég“, a kod srpske „Bože pravde“ piše doslovo: „Slovač d. V. A. Žukovského. Hudba od A. Lvova (1833)“. — Svakako će ove bilješke valjati nadopuniti s onima iz „Don i Svijeta“ (Zagreb, XXXIII. god. od 1920.), „Vjesnika“ Županije Virovitičke“ (Osijek 1921.) i drugud. Ja ču drage volje sve prikupiti, samo da mi se pruže podaci i upozori na publicirane radnje. Svakako je značajno, da se tu ne spominje Davorin Jenko ni Jovan Gjorgjević, već pjesnik ruske himne „V. A. Zukoského“, koji se, kao Lvov, spominju kao autori ruske i crnogorske himne (Upevnili's nam' Černom Horu . . .)

DANICZA

Horvatska, Slavonaska y Dalmatinska.

Vječaj I.

Dana 10. Proszineca 1835.

Br. I.

Narod prez narodnosti
Je celo prez kozak.
Privedeće horvatko.

DANICZA

Z daniczum

Szelyan u zemlju plug zahode,
U razres dnevine plode;
Ba sze zterni, szive podizmu,
Pune lati k zemlji prignu
Z daniczum.

Z daniczum

Divojchieze bresze szerpe,
Zterni senyu, szuope verpe;
Da hambari puni budu,
Kada szevce zlisne grudu
Z daniczum.

Z daniczum

Tergovacze u ludju ztaje,
U odbrodi v dalkie kraje;
Da obilnozi tam poztavi,
Gde sze zto sziroticz vjavi
Z daniczum.

Z daniczum

Juhak chila vraneza hrani,
Gleda na vsze szveta ztrani:
Jel' sze jug il szever lynti,
Zahod ili izhod nulli
Z daniczum.

Z DANICZUM

Zbudimo sze y poszlujmo,
Szlosnimm korakom putujmo;
Da nam ono nepgine,
Shto je nashe od zdarine,
Z daniczum.

Dragulin Rakover.

GRANICI I DANICI.

Skupishe se jata sokolovah

Talienskih kod hilili gradovah;
Svoja siva razastershi krila,
Ter letishe u gnjizda premila.

Nisu ono jata sokolovah;

Vech su ono esete vitezovah:
Horvatjanah na glasu junakah,
Austrianskih po izbor vojakah.

Radecki ih general odputi,

Slavni vitez ljubljeno iznisti:
„Zapovid sam carsku zadobio,
Domu vashem“ da bi vas pustio.

Sritio posilli hrabreni junaci

Horvatjan po izbor vojaci;
Jer ste Cara vazda virni bili,
Hodie, zdravjice se nanosili!

Josh jih hvale desni generali;

Recessi, Gepperti, Picquet i ostali;
Da su vjernost pokazuli Cara,
Pradidovah svojih krajepost staru.

Generalom tada zahvalishe,

I svim, koji dobro im xelishe:
„Bog povisi svitla Franju Cara,
Koi nam darova takvog‘ dara!“

Ter se dile put Horvatske drage,

Senju bilom‘ dodjoshe na praze;
Oxegovich Imbro sad njih desis,
Slavni biskup veli njima riesi:

„Zdravo doslli dragi domorodci,

Ratu sini, blagog mira oteci!
Jer ste domu vavjek virni bili,
Zato vam se blagoslov podili.“

S ovakovi lipi blagoslovi

Nadareni nashi sokolovi,

Prvi broj Gajeve „Danice“.

ZNAČENJE I VAŽNOST HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA JOSIPA I IVANA KOZARACA ZA VINKOVČANE

GOVOR 9. V. 1920. NA AKADEMIJI, U „HRVATSKOM DOMU“ PRIGODOM OTKRIĆA NJIHOVIH SPOMEN-PLOČA U U VINKOVCIМА

Visoko cijenjeno slušateljštvo! Pala mi je u dio časna zadaća, da prikažem značenje i važnost hrvatskih književnika Josipa i Ivana Kozaraca za nas Vinkovčane. Dajući se na taj posao nije mi namjera da izložim iscrpljiv životopis obojice, što je u jednu ruku dugotrajno i pomučno prikupljavanje odnosnih podataka, u drugu pak nijesam rad, da nabrajanjem zgoljnih fakata navučem na vedra lica svoga slušateljstva oblak dosade i mrzovolje. Tek ću da iznesem par reminiscencija iz prošlosti, ukoliko su od prijeke nužde, da osvijetle predmet ovoga prikaza i da ih popratim s nekoliko refleksija.

Među imenima žitelja vinkovačkih t. zv. „starosjedilaca“, čija nam se imena čuvaju u maticama r. k. župne crkve vinkovačke, dolazi i ime Kozaraca. Župne matice : krštenih, vjenčanih i pokojnih ove župe sačuvane su nam od god. 1718., dakle sada je tomu 202 godine. Jesu li se i prije toga vodile, ne znamo ; možebit jesu, samo se izgubile, a možebit nijesu, barem sustavne ne. Ovo će potonje biti vjerojatnije kad se uzme na um, da je Slavonija sve do pod kraj 17. vijeka stenjala pod turškim jarmom. Tek pobjedom kršć. vojske nad velikim vezirom Mustafom Ćuprilićem kod Slankamena 1691. stala se je Slavonija čistiti od Turaka tako te su se prilike u Vinkovcima do 1718. (mogle) na toliko sredile, da se je moglo započeti vođenjem matica.

Napomenut mi je, da u to doba nije još bilo ove župne crkve koja je sagrađena za Marije Terezije 1772. nego je župnom crkvom bila ona ljeva zgrada na početku Vinkove ulice na t. zv. „meraji“, što je sada magacin Veselinovića.

Ja sam te maticе dobrotom župnika vinkovačkoga imao u rukama, po njima prevrtao i naišao na nekoje, osobito po starije vinkovačke „starosjedioce“ veoma zanimljive podatke. Tako na pr. u najstarijim godištima tamo od 1718. dolaze u tim maticama imena ovih vinkovačkih porodica: Apići, Bertići, Božići, Rašlići, Bošnjakovići, Markovljevići, Kozarci, Šenčići, Zaluški, Tekmetarovići, Vukovići, Cvrkovići, Cvitkovići, Ćurićevići, Dragaševići, Kopilovići, Zvonarevići, Liščići, Ćupići, Žderići, Jakšići, Grgići, Inrići, Petikići, Stojanovići. Istodobno javljaju se mnogo familije, koje su se ili razamre ili raselile. To su: Benići, Bernatovići, Sučevići, Ivankovići, Rajčevići, Ivanovići, Trbušanci (od kojih je možebit ostalo ime jednog atara vinkovačkog), Babići, Svržići, Kršipločići, Drinovci, Rendulovići, Draganovci (od njih je valjda ostalo ime Draganovci), Svračići, Terzići, Balugdžići, Siranovići, Maričići, Matijaševići, Jemrići, Svilanovići, Blatnjakovići, Abjanovići.

Nema sumnje, da su se porodice s ovim imenima, ukoliko to nije bio autohtonji živalj, uzele seliti amo davno još prije propasti kraljevstva bosanskog 1463. i dalje u sljedećemu vijeku sve tamo do osvojenja Slavonije po Turcima god. 1541. Ostale porodice vinkovačke s hrvatskim i srpskim imenima javljaju se ovdje kasnije tamo u drugoj polovini vladanja Marije Terezije i Josipa II. Istodobno javlja se i njemački elemenat.

Mene je dakako najviše zanimala porodica Kozaraca. Kako rekoh, javlja se to ime u maticama odmah u početku njihova vodenja. Prevrćući maticе krštenih, upala su mi u oči osobito dva imena Nikole i Pavla Kozarca. Odaberem od njih dvojice Nikolu i uzmem pratiti dramu njegove porodice. Ti mi se — pomislim — po imenu sudeći činiš čovjek snažne i poduzetne prirode, dok je Pavle, — možebit tvoj brat, možebit nije, tko bi to znao — čovjek blage i tihe čudi.

Dakle Nikola K. sa svojom ženom Katom krsti prvo svoje dijete 1736 godine. Sad slijede redom dječa njegova sve tamo do 1757. desetero na broju. Troje ih umire u mlađanoj dobi. Nikola i Kata K. zabilježeni su češće kao krsni kumovi. — Uzmem maticu pokojnikā. Najprije nailazim na ime Kate Kozarac, žene Nikoline, koja umrije 1772. u 63. godini. Dvije godine kasnije umire i Nikola u 75. godini. Pavao umire 6 godina prije njega u 50 godini.

Čudan dojam izvodi na čovjeka listanje po ovakovim starim registrima. Zgoljno i suhoparno nabranjanje imena i godina — pa opet, iz grobova svojih regbi ustaju, kope se oko tebe, razgovaraju stobom o davno minulim događajima, pričaju svoje jade i svoje nade, a ti čuvstvuješ s njima, simpatični su ti, mili su ti kao bliski rođaci.

Kako je listanje po starim registrima dosta danguban posao a meni nedostajalo vremena, okanih se daljem prekapanja. Spomenut ēu još samo ovo, prije nego što prijedem na glavnu stvar. Namjerio sam se u 18. vijeku na jednoga Kozarca, nekoga Stipu, koji je prema matici pokojnik umro 1760. u doći od 108 godina. Nijesam gotovo vjerovao svojim očima, ali badava, čitljivim, lijepim, starinskim brojkama stoji tamno napisano „aetatis snae anno 108.“ Još me je većma o ispravnosti bilješke uvjerilo to, što samo dvije rubrike kasnije dolazi ime nekog Mate Božića iz Rokovaca, koji umrije iste godine u 105. gopini. Zaista lijepa starost! Dakle je taj Stipa K. živio za pet vladara iz Habsburške kuće, a znamo, da su Habsburgovci bili jako dugovječni. Još impozantnijom izlazi ta starost, kad se uzme na um, da se je za života toga čovjeka izmije nilo 14 papa na biskupskoj stolici rimskoj.

Zatim u 19 vijeku nailazim na jednog Kozarca, koji je društvenim svojim položajem odvojio nekako od svoga roda i čiji je život dosta zanimljiv pa ne mogu da ga ne spomenem. To je Đuro Kozarac, u svoje vrijeme cijelim Vinkovcima poznat pod imenom „Šorša“. Rođen 1839. od oca Martina, Jurira (vojničkog pisara) i majke Stane, rođ. Čutić, svršio 6 razreda vinkovačke gimnazije (u to vrijeme nije ova gimnazija

imala još svih 8 razreda), stupi u Đakovačko sjemenište, zapopi se 1861. i postane profesorom u biskupijskom sjemeništu u Đakovu. Bio je to čovjek fine obrazovanci, govorio francuski (zaonda velika rijetkost), bio dobar guslač, izvrstan pjevač, vješt govornik i dialektik. Poradi tih lijepih svojstava rado je bio viđen na dvoru slavnoga vladike Strossmayera i bio pravi njegov ljubimac. Svakih praznika išao je na putovanje i kupke a sve na trošak vladikin. Nego od jednoć god. 1869. nasta peripetija u njegovu životu i njega nenadano jedne noći nestane iz Đakova. Kasnije stiže u Vinkovce glas, da je u Šapcu učitelj. Malo poslije gimnazijskim profesorom u Beogradu, najposlije i ravnateljem iste gimnazije. Kao takav i umro je u Beogradu. Srce ga je kako se vidi vuklo u Srbiju. Što nije čudo. Na dvoru vladike Strossmayera upio je bio ideju njegovu o Jugoslaviji, kojoj je duševni otac, kako je poznato veliki vladika. Toj novoj idealnoj državi Srbija je bila ono, što ujedinjenoj Italiji Piemont. Na dvoru se vladikinu čitala korespondencija, koju je ovaj vodio s visokim, pače najvišim ličnostima za onda kneževine Srbije. Par puta navraćao se je Šorša Kozarac amo u svoj rod pa tom sam ga prilikom i ja upoznao. Bio je tada čovjek u najlepšim godinama, impozantne vanjštine, fina otmjena vladanja, pravi gentleman.

Josip Kozarac! Braća naša u Srbiji kažu Kozárac, ali mi se držimo našeg tradicionalnog vinkovačkog izgovora Kózarac. Josip Kozarac! Vulgo Pepa. Poznavao sam ga još iz đačkih vremena. Ja nijesam istina rođeni Vinkovčanin, ali sam naturalizirani, jer sam doveden amo u mlađanoj svojoj dobi, kad sam dorasao za školu.

Današnji Veselinovićev magacin, bijaše, kaošto sam već spomenuo stara crkva sv. Vinka i Ilike. Naokolo crkve bilo je groblje. A kad je god. 1772. sagrađena nova crkva, dopala je stara ruku vojnog krajiškog erara, koji ju je učinio vojničkom rušnicom. Okolna stare crkve t. zv. „meraja“ bila je najmilijim zabavištem, nas dječaka, malih đaka normalaca a bogme i gimnazijalaca, koji smo spadali u ovaj rayon. Tu su se izvodile dječje igre ondašnjeg vremena. Tu se je igralo pincike, éore,

navlačkapa, kockanje na puceta i glikere (špekule), no najradije se loptalo (kapoša, šintermete, langemete i t. d.). Kako se vidi dandanas slabo poznate igre. Mi opet nijesmo poznavali dandanas kod mlađeži tako obljudljena, do dosadnosti tjerana nogometa. A opet igre, bilo antikne, bilo moderne u rezultatima svojih istovjetne: jačanje tijela istinabog, ali i ista mlađenčka pretjeranost, i granje do umornosti, do iznemoglosti. Iste pogrješke: najviše cornera i autova — najmanje goalova. A ti su nam autovi znali pribaviti gdjekada znatnih neprilika ili bi se luda lopta zaletjela u susjedni prozor, ili u glavu kakovu bezazlenu prolazniku, ili bi najposlje željna počinka, odletjela kamo u tuđe dvorište, da ju više ne nađemo. Igralo se je istina i na lenijama, ali to samo četvrtkom, kad nije bilo škole, ili kad je bilo dijeliti junački međdan sa šegrtima, jer je onda vladao za čudo velik antagonizam između đaka i šegrt-a. — A kad se je ovda onda otvarao magacin, i vojnici iznosili ruhoda ga praše ili štempliju — ni to nije dakako moglo biti bez nas. Eto nas odmah pun magacina i puna „meraja“ da smetamo, dok ne bi dosadili soldatima pa nas rastjerali. Ili bi se među njima našao kakav šaljivdžija, te bi, štemplujući vojničku monturu masnom crvenom bojom zaštemplao komugod od naših kaputić ili kapu i to spolja na veliku radost maminu. A međutim dok smo se mi normalci i mali gimnazijaci pomerali nadmetalj loptama, oštrim klipićima i čorama ili natezali s papirnatim zmajem, dotle se je u susednoj kući, u najbližoj blizini stare crkve malo jedno društvo zabavljalo na sasvim drugi način. To je društvo sačinjavao Josip Kozarač i Nikola Tordinac. — Valja naime nevinkovčanima i mlađoj generaciji vinkovačkoj znati ovo. Na onome mjestu, gdje danas u Kozarčevoj ulici blizu stare crkve stoji nova lijepa kuća Removačeka (to je ona pred dimničarom), stajala je još pred kojih 15 godina starinska drvena kuća s visokim, šindrom pokritim krovom. U tu se je kuću po mnogo strmih stepenica ulazilo na vrata usred kuće. Sobe lijepo vapnom ili medrom bojom okrećene, gore grede i drvene tavanice, ali sobe niske i tjesne, kako je to već odgovaralo ukusu prošlih vremena.

Uz kuću prostrano, travom obraslo dvorište sa tri velika granata oraha, veliki kućni vrt i najnužnije nuzgredne zgrade u štalu same kuće. Ta je kuća bila župni dvor, dok je stara crkva bila uistinu crkva. A kad je 1772 crkva prešla u vlasništvo krajiškog vojnog erara, prešao je onamo i župni dvor pa je odsada bio stan erarnih službenika.

Ele ston kućom i neposrednom okolinom spojene su najljepše uspomene iz prve polovine moga đačkoga života. I kad sam se kasnije poslije mnogo godina vratio amo, da službijem u ovoj gimnaziji, stajala je ona stara drvena kurija sa svojim drvenim nuzgrednim zgradama, svojim zelenim dvorištem, svojim golemlim orasima i zapuštenim vrtom. S godine u godinu prolazio sam dnevce kraj te kuće i svaki put bi na pogled njen uskrsla uspomena na koji prizor, kojem sam u mladosti svojoj pribivao i sam aktivno sudjelovao. A kuća je međuto sa svojim nuzgrednim zgradama sve više propadala. Svake godine zapažao sam sa žalošću po koju rupu više u drvenu krovu njenu, a starije sve na šire zijevale. Prava slika prolaznosti svega zemaljskog. Sic transit gloria mundi! Gle! mišljah, tako i mi svakim danom bivamo sve stariji, doduše i pametniji, ali vrijeme leti a s vremenom i ljudski vijek, a s vijekom dolazi breme života, a to breme biva dnevce sve teže dok se pod težinom njegovom ne uvine i obori bijedni čovjek sa svim svojim nadama, željama i neizvedenim osnovama! Čudnovato! a opet je gle svakomu mila starost. To je ono, čega se svatko plaši, a opet što svak želi! Kako ono veli narodna pjesma?

„Pita majka Kraljevića Marka,
Što se smiješ moje dijete drago,
Ili svojoj ostarjeloj majci,
Ili njenoj ubogoj večeri?“
„Ne smijem se, mila moja majko,
Ne smijem se ubogoj večeri,
Što tko ima, ono i večera,
Nit se smijem, što si ostarila,
Ta svakom je ostariti drago!“

I gle! jednog lijepog dana pred kojih 15 godina nesmiljena

sjekira i budak obori do temelja tu drevnu, mnogostoljetnu građevinu i na njeno mjesto sazida nešto moderno, dok i toj modernoj paradi ne dođe kraj, možebit još prije nego staroj i ustupi mjesto nečemu još modernijemu. Tako to ide odiskona. Vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje!

Ali glavno je sad ovo. U toj starinskoj kući u vrijeme moga nastupa u gimnaziju 1874. stanovao je neki građevni činovnik vojnog krajiškog erara (Maurer polier) tako se zvao, po imenu Lojdolt sa svojom brojnom porodicom. Jednom njegovom sinu bio sam vršnjak; pošli smo zajedno u gimnaziju i po njemu dobio sam pristup u tu kuću. Ljepo njeni malo dvorište bilo nam je najmilije pland šte.

No dok smo mi kao prvo- i drugoškolci balansirali po dvorištu, dotle su se Josip Kozarac i Nikola Tordinac u maloj Nikolinoj đačkoj sobici bavili literarnim radom. Nikola je naime par godina zaredom stanovao kao gimnazijalac kod Lojdoltovih i bio, premda dvije godine po školama mlađi od Kozarca, njegov literarni drug i prisni prijatelj. Obojica su se gotovo dnevice pohađali — sad eto Pepe k Nikoli, sad Nikole k Pepi. Jer Pepa je stanovao u istoj ulici, koja se danas zove Kozarčeva. Stvar je ova. Josip se je Kozarac rodio u kući br. 50. u Gundulićevoj ulici — valgo Krnjašu. Otac Josipov, Lojza Kozarac, koji je bio štopski pisar (Stabsschreiber stoji u matici) sđe s temelja i sagradi sebi kuću do nje. U njoj se je rodio Josip A kad je umrla punica Lojzina i supruga njegova Terezija baštinila kuću svoje matere, proda otac Josipov svoju kuću u Gund. ulici i preseli u tu baštinom stečenu kuću. To je ona kuća u današnjoj Kozarčevoj ulici br. 16. vis à-vis kući umir. kapetana Sremčevića. Kasnije je to bila kuća šk. nadzornika iz. sl. Miloša Ljubića. Iz te je kuće mlađi Jos. Kozarac pošao u gimnaziju 1868 Prije — ne znam koliko godina općinsko je vijeće dalo toj ulici ime Kozarčeve ulici u krivoj predmjевi, da je ono rodna kuća Josipova. Zapravo bi se dakle Kozarčevom ulicom mala zvati sadašnja Gundulićeva ulica, jer su u toj ulici rodne kuće obojice Kozaraca.

U toj su dake drevnoj kuriji u tijoh đačkoj sobici dva mlada

hrvatska pregaoca Josip Kozarac i Nikola Tordinac vodili literarne svoje domijenke. Tu se rđaju prvi plodovi poletna njihova mlađanoga genija. Pokojni slavne uspomene vrli profesor Pero Brašnić rukovodi i upućuje ljubimca svoga đaka Pepu Kozarca, ovaj opet udijeljenu si pouku bratski saopćuje mlađemu svomu pregaocu Nikoli. A ovaj mu to iskreno priznaje i blagodari. U rukopisnoj ostavini Tordinčevoj ima pismo Nikolina, namijenjeno Kozarcu, gdje mu piše među ostalim i „ . . . Tebi hvala kao učitelju, je da Tebe nije bilo, ja danas ne bih ni pera umočio; što znam, od tebe znam; što radim i što će raditi, tvoja zasluga, tvoja slava, ne moja! . . .“ U to doba počeo sam ja sa svojim mladim suučenicima upoznavati Jos. Kozara. Kad velim, „upoznavati“, ne mislim time reć, da smo snjim stupili u kakav saobraćaj ili će drugovali snjime Otkale? On je bio godinama daleko pred nama. Kad je on počeo gimnaziju, mi smo još jahali na prutovima kao na vilovitim paripima, a kad smo kao gimnazijalci došli bili u doba, gdje smo i sami uzeli zazivati u pomoć jednu od devet muza: (bez čega ne prođe gotovo nijedan gimnazijalac), onda je Kozarca već davno bilo nestalo iz gimnazije. Nego ja mislim ovo. Mi smo počeli postajati svijesni o zamaštosti njegova literarnog rada, njegove duševne veličine. S kojim smo ponosom mi mali gimnazijalci pogledali na njega kao na kakovo svjetsko čudo! „Vidiš, to je Kozac; taj piše knjige; njegove se pjesme štampaju!“ I sa čežnjone u srcu iščekivamo čas, kad ćemo i mi biti u stanju dati se na taj posao. S kojim poštovanjem susretasmo i pozdravljamo njega mi mališi! A on, uspravna hoda, dugoljasta lica, tiha i smjerna držanja, s knjigama pod pazuhom, uz prijazan smiješak odzdravlja i skida kapu uz običan onaj đački pozdrav „zdravo!“ ili „servus!“ A nama se krije oči od zadovoljstva, što se je udostajao prijazno nas pogledati i ozdraviti nam. I sama pomisao, da da ulazimo s njim u istu gimnazisku zgradu, uzdizala nas i ispunjavala ponosom!

A među to ne treba misliti, da je Jos. Kozarac bio Bog zna kako izvrstan đak. Nije. Prolazio je sad bolje, sad gore i —